

Pekka Kosonen (1950–2018)

– in memoriam

SAKARI HÄNNINEN

Heinäkuun viimeisenä päivänä pohjoismaisen hyvinvointivaltiotutkimuksen suomalainen pioneeri Pekka Kosonen jätti meidät lopullisesti. Kun pitkäaikainen ystävä ja tutkijakaveri poistuu täältä ikuisuuteen, sinne suureen ja kiinnostavaan tuntemattomaan, niin mieli menee sijoiltaan. Tämä on se nostalgia, kotiinpaluun tunne: ikävä ja ilo monista yhteisistä hetkistä ja kokemuksista. Kovin monet 1970-luvun hetkistämme vietimme Karl Marxin parissa. Emme suhtautuneet häneen kuin profeettaan, emme edes kuin innovatiiviseen ideologiaan, vaan yksinkertaisesti kuin ajattelijaan, joka osasi ajatella suuria. Sitähän me itsekkin yritimme, silloin kun meillä oli vielä aikaa ajatella. Huomasin jo tuolloin, että Pekka oli poikkeuksellisen älykäs, tarkka päättelyissään ja sanoissaan.

Pekka osasi kirjoittaa selkeästi, vaikka asia ei olisi ollut tuttu kaikille tai vain harvoille. Marx ei todellakaan ollut monelle tuttu. Häntä koskevat väärinkäsitykset olivat sitäkin yleisempiä. Ne saattoivat monesti olla lähtöisin hänen kannattajikseen julistautuneiden kynästä. Eräillä muillakin klassikoilla on ollut samantyyppinen kohtalo – vaikkapa Georg Wilhelm Friedrich Hegelillä tai Adam Smithillä. Mutta Pekka ei kamppaillut Marxin perinnöstä. Hän oli kaikkea muuta kuin totuudenjulistaja. Kun hän väitöskirjansa esipuheessa kiittää minua pitkäaikaisesta tutkijakaveruudesta ja mainitsee ikuiset epäilyni, arvostan näitä sanoja suuresti. Pekka oli kyllä totuudenetsijä, ehkä pikemminkin Eino Leinon traagisen optimistin kuin Antonio Gramscin tahdon optimismin ja järjen pessimismin mielessä. Häntä voisi yhtä lailla kuvata Lauri Viidan sanoilla ”ajatuksen arka kettu”:

*Tuulen alta vastahankaan
saarrosettiin kirjainlankaan
ajatuksen arka kettu
Tuli pappa aseistettu
onkos tuttu lopputulos:
pappa kehään, kettu ulos*

Pekka oli viisas keskustelija ja kuuntelija, mutta nurkkakuntaisia koulukuntia hän vältti. Pekka otti asioista selvää itse ja perinpohjaisesti. Tämä näkyy jo hänen opinnäytteistään. Sekä hänen pro gradunsa että lisensiaattityönsä käsittelivät Marxin poliittisen taloustieteen kritiikkiä. Pidän näitä tekstejä edelleen parhaina mahdollisina johdantoina Marxin kypsän kauden ajatteluun. Ne johdattivat samalla siihen suomalaisen nykykapitalismin konkreettiseen analyysiin, jonka välintilin-päätöksenä syntyi Pekan johdolla (ja käytännössä kirjoittamana) *Suomalainen kapitalismi* -teos. Siihen huipentui myös meidän 1970-lukumme.

Seuraavalla vuosikymmenellä Pekka suuntautui pohjoismaisten hyvinvointivaltioiden tutkimukseen. Hän jatkoi siinä nimenomaan suomalaisen vertailevan sosiologian parhaita perinteitä. Tämän perinteen mukaisesti Pekka näki itsensä nimen-

omaan sosiologina yleisen yhteiskuntateorian edustajana, joka tutki yhteiskunnan ohella ja osana yhtä lailla valtiota, politiikkaa, oikeutta kuin taloutta. Niinpä Pekan kirjoituksia löytyy myös *Politiikka*-lehdestä, *Oikeus*-lehdestä (jonka päätoimittajana hän myös toimi 1990-luvun puolivälissä Pia Letto-Vanamon kanssa) kuin myös vaikkapa *Talous & Yhteiskunta* -lehdestä hänen oman alansa lehtien rinnalla. Ennen nimitystään Helsingin yliopiston sosiologian lehtoriksi (2001) hän toimi muun muassa taloussosiologian assistenttina Turun yliopistossa kuin myös oikeussosiologian assistenttina Helsingin yliopistossa. Tämä kertoo hänen laaja-alaisuudestaan.

Vertaileva sosiologia yleisenä yhteiskuntateoriana, joka voi verrata niinkin laajoja kokonaisuuksia kuin kansakuntia, on aina ammentanut innoitustaan klassikoista. Niin teki myös Pekka. Hän perehtyi syvällisesti Marxin ohella muihinkin yhteiskuntatieteen klassikoihin. Marx pysyi joka tapauksessa hänen keskeisenä innoittajanaan loppuun asti. Hän luki Marxia kuin muitakin klassikoita, siis aikansa ajattelun uudistajana. Pekka oivalsi hyvin, että tämä vaatii lukijaltaan samaa uudistamisen halua ja uudistumisen kykyä. Niinpä hänelle ei riittänyt tekstin ymmärtäminen, vaan hän halusi käsittää lukemaansa niin kirjoittajan kuin lukijan kontekstissa. Kaikkein tärkeintä oli käsittää, mitä siirtyminen kontekstista toiseen merkitsi oman ajattelun ja analyysin kannalta. Tämän siirtymän ohjenuoriksi – vähän kuin Ariadnen lankoina – tarvittiin yhtä lailla Marxin tarjoamia juonilankoja kuin omia johtolankoja. Yritän seuraavassa tarjota teille joitakin niistä juonilangoista, joita Pekka tarkkanäköisesti erotti Marxin tekstikudelmista. Hänen voi sanoa lukeneen Marxin tekstejä kauniisiin mattoihin verrattavina taiteellisina kokonaisuuksina, joiden kuvaukset syntyivät loimilankojen ja kudelman välityksinä mutta joiden sanoma riippui juonilangoista.

Kaiken uudistamisen ja uudistumisen lähtökohtana on kritiikki. Mutta Pekka korosti, että kritiikin on perustuttava yhteiskunnallisten muutosten erittelyyn eikä vain kriitikon omien pääsärkyjen kirjaamiseen. Tällaisen kritiikin esimerkkinä hän piti Marxin poliittisen taloustieteen kritiikkiä. Siinä on kyse nimenomaan *poliittisen* taloustieteen kritiikistä. Lähtökohtana tulee pitää kvalitatiivista arvoanalyysia ja nimenomaan arvomuotoanalyysia. Tämä tarkoittaa sitä, että tarkastelun kohteena ovat yhteiskunnalliset suhteet, siis viime kädessä Pekan ja Paavon suhde, joka on kapitalismissa tavaroiden välittämä. Yhteiskunnallisten suhteiden analyttikkona Marx voidaan rinnastaa monen muunkin yhteiskuntatieteen klassikon kanssa. He eivät sortuneet siihen harhaan, että olisivat lähteneet selittämään yhteiskuntien toimintaa pelkästään yksilöiden valintojen pohjalta sulkemalla silmänsä niiltä suhteilta, joissa he yhteiskunnassa elävät. Marxin tulkinnan mukaan yhteiskunnalliset suhteet ovat lisäksi valtasuhteita tai voimasuhteita, kuten vaikkapa palkkatyösuhde ja luottosuhteet mutta myös vaihtosuhteet ja kilpailusuhteet. Marxin perusopetus on Pekan mukaan seuraava: ihmiset tekevät oman historiansa mutta eivät olosuhteissa, jotka olisivat itse valinneet. Tämä on ohjenuora tai juonilanka, jota Pekka seuraa johdonmukaisesti myös pohjoismaisia hyvinvointivaltioita analysoidessaan. Sen mukaisesti hän myös ampuu alas koko joukon hyvinvointivaltion kritisoimiseksi valjastettuja myyttejä, jotka tavalla tai toisella kasaavat kaikki ongelmat yksilöiden harteille arvostelemalla heidän valintojaan ja vaatimalla heitä vastuuseen. Voisi jopa väittää, että Pekan näkökulmasta katsottuna sellainen tutkimus, joka sulkee silmänsä näiltä yhteiskunnallisilta suhteilta, ei ole yhteiskuntatiedettä.

Yhteiskunnalliset suhteet ovat poliittisen taloustieteen kritiikin ja ylipäänsä kriittisen yhteiskuntatieteen lähtökohta, mutta vain lähtökohta. Seuraavaksi on analysoitava, mikä näitä suhteita välittää ja miten. On helppo havaita ja kartoittaa erilaisia yhteyksiä ja riippuvuuksia näiden suhteiden välillä, kuten kuuluukin. Näiden välitysten tarkempi analyysi paljastaa, etteivät nämä havaitut yhteydet ja riippuvuu-

det vielä selitä varsinaisia vaikutusyhteyksiä tai syy-suhteita saati sitten kehityksen dynamiikkaa. Siinä on kysymys riippuvuuksia luovista prosesseista ja mekanismeista. Pekka muistuttaa siitä, etteivät taustamuuttujat ja riippuvuudet muodosta mitään historiallista ja rakenteellista kokonaisuutta, jossa olisi kysymys suhteiden vuoro-vaikutuksesta ja sisäisestä dynamiikasta. Tämä taas vaatii sellaista tiedon kohteeseen porautumista, joka tarvitsee avukseen teoreettista tulkintaa.

Poliittisen taloustieteen kritiikki tarjosi Pekalle esimerkin sellaisesta teoreettisesta porautumisesta, jossa selvitetään, kuinka sosiaalisten suhteiden ja voimien erilaiset välitykset kietoutuvat ja kiertyvät yhteen prosesseiksi, kuten kiertokulun, uusintamisen ja kasaantumisen prosesseiksi ja mekanismeiksi. Ne liikuttavat sitä kokonaisuutta, jota määrättyksi yhteiskunnaksi kutsumme. Marxia seuraten Pekka kutsuu sitä yhteiskuntamuodoksi, tai muodostumaksi, jollaisena kapitalismia voidaan pitää. Marxin poliittisen taloustieteen kritiikistä kirjoittaessaan Pekka puhuuakin kapitalistisen yhteiskuntamuodon teoriasta. Kyse on eräänlaisesta morfologiasta. Analyysi alkaa siinä määrätystä alkeismuodosta tai solumuodosta, siis arvomuodosta, jonka moninaisista muodonmuutoksista siinä on kysymys – tai muodonmuutosten sarjasta. Kyse on kehkeytymisestä tai muotoutumisesta (*Entstehung*). Marx kyllä tajuaa kehityskulun aina jo alkaneen, vaikka hän aikansa kielenkäyttöä, ja nimenomaan Darwinia, seuraten puhuuakin alkuperistä (*Ursprung, Origin*). Todellinen muodonmuutos on jotain paljon radikaalimpaa kuin vain kaikenlainen kehitykseksi kutsuttu jatkuva liike radallaan. Tämä oivallus luonnehtii myös Pekan tulkintoja, jotka koskevat yhteiskunnallista muutosta, muodonmuutoksia ja muodostumia kuten pohjoismaisia hyvinvointivaltioita, tarkemmin sanottuna pohjoismaista hyvinvointivaltiokapitalismia.

Pekka luki Marxia klassikkona, aikansa ajattelun uudistajana. Niinpä hänen ajatteluaan kannatti soveltaa, mutta kriittisesti, silloin kun se oli paikallaan. Pekka oli tästä tutkijana erityisen tietoinen. Hän oli erityisen tietoinen sellaisista virhepäätelmistä, joita tuli välttää. Ensimmäinen näistä virhepäätelmistä on sama, jota Marx kutsui reifikaatioksi ja jota Alfred North Whitehead kutsui ”väärin asetetun konkreettisuuden virhepäätelmäksi” eli abstraktion pitämistä konkreettisenä todellisuutena. Kun Pekka rakensi taloudellis-poliittisia malleja hyvinvointivaltion dynamiikan analysoimiseksi, niin hän teki lukijalle selväksi, että malli on malli, ja todellisuus voi olla muuta. Hän ymmärsi erityisen hyvin, kuinka monimutkainen meidän maailmamme on ja kuinka helppo sitä on yksinkertaistamalla vääristää. Tähän liittyy myös ”väärin asetetun määrättyvyyden virhepäätelmä”, jonka mukaisesti suositaan funktionaalisia selityksiä silloinkin, kun tapahtumat ja toimet saattavat olla jopa sattuman tulosta. Pekka varoitti siitä, että myös yleisestä kapitalismiteoriasta nousuvia selityksiä rasittaa usein funktionalistinen harha. Esimerkiksi valtion toimia tulkitaan pelkästään reaktiona taloudellisen kasaantumisen pulmiin tai sosiaaliseen disintegraatioon. Hän oli yhtä lailla varuillaan sen suhteen, mitä voitaisiin kutsua ”väärin asetetun yleisyyden virhepäätelmäksi”. Se tarkoittaa silmien sulkemista eroilta, vastakohtilta, omissuoksilta ja erityisyyksiltä. Pekka jaksoi muistuttaa lukijaansa siitä, että yleistykseen on suhtauduttava varovaisesti. Mitään suuria yksinkertaistuksia ei voida yhteiskunnista esittää, sillä jo vaikutusten erisuuntaisuus sulkee pois yksiselitteiset vastaukset. Ratkaisevaa on saatujen tulosten eroavuus, ja juuri sitä on analysoitava.

Edellä mainitut virhepäätelmät liittyvät ”väärin asetetun varmuuden virhepäätelmään”. Sen välttäminen kuvaa erityisen hyvin Pekan intellektuaalista toiminta- ja päättelytyyliä ajattelun arkana kettuna. Pekka ymmärsi syvällisellä tavalla sen, että ajatus on vanhempi kuin käsite. Uuden oivaltaminen (keksiminen) on vaikeampaa

kuin oikeassa oleminen (todistaminen). Voisi sanoa, että asian ja tulosten merkityksen ymmärtäminen ei välttämättä tarkoita niiden merkityksen käsittämistä. Niinpä Pekka korosti sitä, ettei ratkaisevaa ole käsitteen käyttö vaan käsittelytapa. Tämä muistuttaa puolestaan siitä Marxin teesistä, ettei tärkeintä tai vaikeinta ole maailman selittäminen vaan sen muuttaminen. Väärin asetettu varmuus voi osoittautua turmiolliseksi tämän haasteen edessä semminkin, jos se liittyy ”väärin asetetun näytön virhepäätelmään”. Näyttönä esitettyjen todisteiden löytöpaikkoja ei tule kätkeä tai vaieta niistä menetelmistä, joilla ne on tuotu päivänvaloon. Esimerkiksi numeerisen näytön kyseenalaisuus voi riippua mittaamisen vaikeuksien (mitta, asteikko) lisäksi luokittelukäytäntöjen vinoumista ja muutoksen tarkoitushakuisesta ajoittamisesta. Pekka oli tästä erityisen tietoinen. Hän mietti tarkoin sitä, mitä saadut tutkimustulokset milloinkin tarkoittivat, mikä niiden arvo oli käyttöyhteydessään. Hän halusi käsittää mitä oli kulloinkin tekemässä.

Pekalla ei ollut tapana kikkailla nimillä eikä suurilla sanoilla. Uskaltanen silti väittää, että hän lähestyi maailman menoa kuten Herakleitos aikanaan. Vaikka yhteiskunnat muuttuvat välillä tulen ja tuulen nopeudella, hän myös oivalsi kuinka hitaasti jotkin asiat muuttuvat, varsinkin ihmiset. Yhteiskuntatieteen suuret kysymykset liittyivät hänen mielestään yhteiskuntien kehitykseen ja muutokseen. Tutkimuksissaan hän pyrki nimenomaan paljastamaan tämän kehityksen ominaislaadun ja sen mukaisesti porautumaan riippuvuuksia ja yhteyksiä luovien prosessien taustasyihin. Hän korosti sitä, että yhteisvaihtelu eri muuttujien välillä ei välttämättä kerro paljon riippuvuuksia luovista prosesseista ja mekanismeista eli siis syysuhteista. Empiirisissä tutkimuksissaan hän kyllä etsi vahvinta tilastollista selitystä, mutta samalla aina kysyi sitä, mistä se milloinkin oikeastaan kertoi. Niinpä oli kuvattava ja käsitettävä, miten erilaiset yhteiskunnallisten suhteiden välitykset ja voimat kietoutuivat toisiinsa tavalla, jota voidaan kutsua tarkasteltavan kokonaisuuden sisäiseksi dynamiikaksi. Se, miksi yleisiin selityksiin jää niin paljon aukkoja, seuraa siitä, etteivät ne pääse kiinni näihin vaikutusyhteyksiin ja kehityksen dynamiikkaan. Erityistä huomiota olikin kiinnitettävä siihen, miten ja miksi nämä yhteiskunnalliset voimat ja vaikutusyhteydet kietoutuvat yhteen eri aikapaikoissa – kuten eri maissa – kovin eri tavoin. Oli analysoitava sitä, mikä oli ratkaisevaa eri aikapaikkoja koskevien tulosten eroavuudelle. Tämä oli tietenkin vertailevan (sosiologisen) tutkimuksen tehtävä ja ansio. Eri aikapaikkojen vertailu ja niitä koskevien tulosten eroavuuden analyysi tarjosi avaimia syysuhteiden, ja sitä kautta kokonaisuuden sisäisen dynamiikan, selvittämiseen.

Pekan mielestä tarkasteltavan yhteiskunnallisen kehityksen sisäisen dynamiikan selvittäminen edellyttää tuekseen teoreettista ymmärrystä ja osaamista. Tämän dynamiikan valmista teoreettista jäsenystä ei yleensä ole tarjolla. Ja jos olisikin, niin ajattelun aran ketun kannattaa suhtautua siihen varovaisen kriittisesti! Aikaisemman tutkimuksen läpikäynti on toki aina paikallaan. Usein siitä löytääkin hyviä selityksiä ja teoreettisia oivalluksia. Mutta tavallisesti ne koskevat vain joitakin kokonaisdynamiikan vaikutusyhteyksistä ja välityksistä. Pekan mukaan parhaan saldon näyttäisi tuottavan niiden parhaiden ominaisuuksien yhdistäminen. Kokonaisuutta ei silti pidä koskaan kadottaa näkyvistä. Lähestyttäessä niin vaativaa ja monitahoista kokonaisuutta kuin pohjoismaista hyvinvointikapitalismia onkin selvää, että aiheen oma käsitteellistäminen on paikallaan. Tämä oli Pekan vaativa vakaumus. Hän piti sitä tieteellisen luovuuden ja uuden keksimisen kannalta välttämättömänä. Sitä se on myös saatujen tulosten merkityksen käsittämisen kannalta. Tämä vakaumus, etten sano intohimo, näkyy siinä tavassa ja niissä tuloksissa, mitä saamme lukea Pekan pohjoismaisia hyvinvointivaltioita koskevassa tutkimuksessa.

Pekka tutki systemaattisesti pohjoismaisia hyvinvointivaltioita 1980-luvun alusta lähtien. Hän on ilman muuta pohjoismaisen hyvinvointivaltiotutkimuksen suomalaisen pioneeri. Hänen tutkimuksensa ovat keskeisiä jokaiselle tätä aihepiiriä vakavasti pohtivalle – kuten kirjat *Hyvinvointivaltion haasteet ja pohjoismaiset mallit* (1987) sekä *Eurooppalaiset hyvinvointivaltiot* (1995). Ajattelun selkeydessä ne ovat vertaansa vailla. Näiden lisäksi, ja niiden jälkeenkin, hän julkaisi tästä aihepiiristä suurilukuisan määrän artikkeleita niin kotimaisissa kuin ulkomaisissa tieteellisissä lehdissä ja toimitetuissa kirjoissa. Pekka teki tätä tutkimustaan hyvin kansainvälisessä ympäristössä. Niin 1980- kuin 1990-luvulla (ulottuen 2000-luvulle) hän osallistui lukuisiin kansainvälisiin yhteistyöprojekteihin. Näistä kannattaa mainita molemmille vuosikymmenille sijoittuva kaksiosainen yhteispohjoismainen projekti, jossa tutkittiin pohjoismaisia talouspolitiikkoja – niihin osallistui Suomesta Pekan ohella Jukka Pekkarinen ja Jan-Otto Anderson.

Ranskalaisen sääntelykoulukunnan tutkimuksilla oli merkittävä vaikutus jo tämän ensimmäisen yhteispohjoismaisen talouspolitiikkaprojektin (1981–1985) työssä. Vuoden 1987 väitöskirjassaan Pekka totesi jatkavansa tämän projektin erittelyä. Nimensä tämä koulukunta on saanut siitä, että sen tutkimus on kohdistunut sen selvittämiseen, kuinka yhteiskunnallisia suhteita säännellään. Tällaisia yhteiskunnallisia suhteita ovat vaikkapa palkkasuhde, yritysten väliset suhteet, luottosuhde eli toisin sanottuna raha yhteiskunnallisena suhteenä. Kysymys on viime kädessä (pääoman) uusintamisyhteyteen liittyvistä suhteista ja niiden sääntelystä. Pohjoismaiden eroavuuksista johtuen kukin näistä maista tarvitsi oman mallinsa. Sellaisen Pekka myös rakensi. Koska hänen tutkimuksissaan oli kyse kokonaisten yhteiskuntien vertaamisesta ja niiden sisäisen dynamiikan kuvaamisesta, oli parempi puhua taloudellis-poliittisista malleista kuin vain talouspolitiikan malleista. Näiden mallien avulla Pekka pyrki kuvaamaan sitä, kuinka yhteiskunnan sisäiset voimat ja toiminnot, kuten uusintamisperusta, kasaantumisen strategiat, tuotannolliset ryhmät (luokat) ja niiden intressit, hegemoniset projektit ja toimet, välittyivät toisiinsa ja kietoutuivat yhteen monista virroista jäsenyväksi monimutkaiseksi yhteiskunnalliseksi kokonaisprosessiksi.

Ranskalaisen sääntelykoulukunnan mukaan kapitalismin ajoittaisina murroskausina sen yhteiskunnalliset suhteet järjestyvät uudelleen varsinkin niitä muokkaavien innovaatioiden toimesta. Pekka jakaa tämän ajatuksen. Hän jalosti sitä omissa tutkimuksissaan. Hän sanoikin tutkivansa pohjoismaista hyvinvointivaltiokapitalismia eikä vain pohjoismaisia hyvinvointivaltioita. Mutta siitäkin hän puhuu monikossa. Hän siis valitsi näkökulman, joka on meille nykyisin tuttu ”*varieties of capitalism*” -tutkimussuuntauksesta. Tutkimusotteeltaan Pekka oli silti hyvin omintakeinen ja omaperäinen. Hän korosti haluavansa ja joutuvansa käsitteellistämään tarkastelemissaan asioita uudella tavalla. Pekan lanseeraamaa pohjoismaista hyvinvointivaltiokapitalismia onkin pidettävä uutena käsitteenä.

Pohjoismaisia hyvinvointivaltioita kutsutaan kansainvälisessä keskustelussa usein sosialidemokraattisiksi hyvinvointivaltioiksi. Tästä saamme eritoten kiittää ns. valtaresurssin käsitteen varaan alun perin rakentunutta vaikutusvaltaista tutkimusperinnettä (Walter Korpi, Gøsta Esping-Andersen, Bo Rothstein ym.). Sen päätelmät kiteytyvät puheessa hyvinvointivaltion malleista yleensä ja sosialidemokraattisesta hyvinvointivaltiomallista erityisesti. Pekan mielestä valtaresurssin käsitteen yksipuolistava yleistäminen johtaa helposti ylitulkintoihin. Esimerkiksi työväenluokan valtaresursseihin tuijottaminen johti sen voiman liioitteluun. Juuri tämä näkyy pohjoismaisen hyvinvointivaltion nimittämisessä sosialidemokraattiseksi. Pekka taasen pyrki analysoimaan pohjoismaisia hyvinvointivaltioita osana kapitalismin

sisäistä dynamiikkaa, kehitystä ja muutosta. Hän ei halunnut tulkita pohjoismaisen hyvinvointivaltion toimia ikään kuin ne pyrkisivät vain rajoittamaan pääoman tavaramuotoista vaikutusvaltaa, vaikka kyse olisi ollut yhteiskunnan itsepuolustuksen vahvistamisesta. Niinpä hän ei tulkinnut hyvinvointivaltion toimintaa pelkästään dekommodifikaation näkökulmasta. Hän korosti, ettei työväenluokan intressiä voitu pelkistää palkkatyösuhteen kumoamiseen. Työväenluokalla oli muitakin intressejä. Ne saattoivat päinvastoin tukea palkkatyösuhdetta, mistä oli tavanomaisesti kyse työn ja pääoman neuvottelutuloksissa. Mutta hyvinvointivaltion toimia ei sen paremmin voitu tulkita vain yrityksenä ratkaista pääoman uusintamisen ongelmia. Yhtä yksipuolisuutta ei hänen mielestään ylitetä siirtymällä toiseen. Ainoa vaihtoehto oli tunnistaa ja tunnustaa hyvinvointivaltiollisen kapitalismin kokonaisprosessin monivälitteinen mutkikkuus ja paneutua sen sisäisen dynamiikan analyysiin. Pekka otti tämän (elämän)tehtäväkseen ja onnistui siinä mielestäni niin erinomaisesti, että meidän kannattaisi edelleen ottaa oppia siitä, kuinka hän sen tekikään.

Pekka teki tutkimustaan tänä meidän aikana, jolloin hyvinvointivaltioon kohdistuva kritiikki on entisestään voimistunut, niin teoriassa kuin käytännössä. Tässä ei ole sinänsä mitään uutta. Hyvinvointivaltioita on arvosteltu koko niiden olemassaolon ajan varsinkin niiden toimesta, jotka katsovat tavalla jos toisella hyötyvänsä yhteiskunnallisesta eriarvoisuudesta. Ajattelun arkana kettuna Pekka ei kylläkään olisi muotoillut näkemystään näin suorasukaisesti. Hänen omien tutkimustensa päätulos on kiteytettävissä siihen, että pohjoismaiset hyvinvointivaltiot eivät ole kriisissä. Tämä ei ole vain teoreettinen päätelmä vaan empiirisen tutkimuksen tulos. Se perustuu hänen itsensä keräämään ja analysoimaan aikasarja-aineistoon. Pekka ei suinkaan sulkenut silmiään pohjoismaisten hyvinvointivaltioiden vaikeuksilta ja ulkoisilta haasteilta. Immanentin kritiikin hengessä hän jopa analysoi sitä, missä määrin näiden pohjoismaisten hyvinvointivaltioiden pulmat juontuvat niiden omasta toiminnasta. Tätäkin kysymystä hän tarkasteli vertailevasti. Ongelmat ja niihin tarjotut ratkaisut kun erosivat toisistaan myös pohjoismaiden välillä. Pohjoismaisen hyvinvointivaltion erityisenä vahvuutena hän tuntui pitävän niiden muuntautumiskykyä, jopa kestäväen kehityksen mielessä. Tämän havainnon Pekka kiteyttää yksinkertaisesti siihen, että kutsui niitä sosiaalisiksi innovaatioksi. Henkilökohdaisesti olen sitä mieltä, että hänen tutkimuksensa oli osa tätä innovaatiota.

Hienotunteisena ja syvästi sivistyneenä henkilönä Pekka tyytyi usein vain tarkkailemaan tilanteita, joissa puhuttiin hänelle tärkeistä ja rakkaista asioista. Jopa niistä kaikkein vaikeimmista, jotka saattoivat koskea sitä, millainen on tämä meidän ihmisten maailma muodoltaan. Kun kahden kesken keskustellessamme joskus väitin sen muistuttavan Kleinin pulloa, niin sosiologina Pekka halusi muistuttaa, ettemme voi unohtaa niitä eroja ja rajoja, jotka tätä meidän maailmaamme monin tavoin jakavat. Näinhän se toki on, jopa globalisoituvassa maailmassa, jossa olemme jälleen näkemässä rajojen vahvistumista. En usko, että tämä oli hänelle yllätys. Pekalla oli syvälinen käsitys maailman mutkikkoudesta ja sen asettamasta haasteesta. Pier-Paolo Pasolini, josta molemmat pidimme ja yhteisellä Rooman matkallamme aikoinaan paljon keskustelimme, on tapansa mukaan hienosti tavoittanut tämän mutkikkouden:

*Kieliä on loputon määrä, slangeja
ääntämyksiä, koska elämän
muodot ovat ehtymättömät:
niistä ei pidä vaieta, ne pitää omaksua.*

Sitä juuri Pekka teki, koko elämänsä ajan.